

ДОПОВІДІ

ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ РИСУ УААН (коротка історія створення)

**В.А. БЕЗТРАВНИЙ, І.І. ШАПАР – Дослідна станція
рисунку УААН, м.Скадовськ**

Дослідна станція рису УААН – єдина в Україні спеціалізована на культурі рису науково-дослідна установа. Юридичне самостійна, з державною формою власності вона в адміністративному порядку та по методичним питанням підпорядкована безпосередньо Українській академії аграрних наук. Фінансування науково-дослідних робіт здійснюється по контрактам з УААН, науково-методичними та науково-технічними центрами.

Основні напрями науково-дослідної роботи: селекція, первинне і елітне насінництво, розробка і вдосконалення технологій і окремих агроприймів вирощування рису, системи захисту від шкідливих організмів, системи живлення, питань родючості ґрунтів, охорони навколишнього середовища, вдосконалення і експлуатації рисових зрошувальних систем, дослідження економічних проблем галузі, впровадження і пропаганда досягнень науки і передового досвіду.

Сфера наукового обслуговування – рисосієні господарства Херсонської та Одеської областей, автономної республіки Крим. Загальна площа рисових сівозмін становить 62.1 тис .га. в тому числі в Херсонській області – 17.9 тис. га, в Одеській області – 13.0 тис. га, в Криму – 32.2 тис.га. Відповідно з найбільш актуальними на даний період напрямками науково-дослідної роботи на станції організовані наукові підрозділи – відділи, лабораторії, групи працівників: селекції, насінництва, технології, захисту рослин та інші. В склад Дослідної станції рису УААН входять:

– Дослідне господарство – на правах структурного підрозділу без права юридичної особи, яке веде свою діяльність на госпрозрахунковій основі. Площа сільгоспугідь складає 2116 га, в т.ч. орної землі – 2000 га, з них зрошуваної – 1847 га, під рисовими системами зайнято 1250 га, кількість працюючих – біля 250 чоловік. Основне призначення господарства – експериментальна база для проведення науково-дослідних робіт, впровадження і виробнича перевірка

ка наукових розробок, виробництво насіння рису високих репродукцій.

– Дослідне господарство “Кілійське” Одеської області – на правах юридичної особи. Призначення – виробництво насіння рису високих репродукцій, проведення дослідницької роботи, пропаганда і впровадження розробок для потреб Одеської області.

Створена Дослідна станція рису УААН 9 липня 1963 року наказом по Українському науково-дослідному інституту зрошуваного землеробства шляхом реорганізації Скадовської дослідної станції, яка знаходилась в розпорядженні цього інституту, в Скадовську дослідну станцію рисосіяння. Потреба в спеціалізованій на культурі рису науковій установі виникла в зв'язку з необхідністю наукового обслуговування галузі рисівництва, яка розвивалась в республіці високими темпами на основі будівництва зрошувальних систем інженерного типу в зоні дії Краснознам'янського та Північно-Кримського магістральних зрошувальних каналів.

Першим директором Скадовської дослідної станції рисосіяння призначено Бабаніна Володимира Йосиповича, який знаходився на цій посаді до 8 лютого 1965 року. Заступником директора по науковій роботі призначено кандидата сільськогосподарських наук Лактіонова Бориса Івановича, який потім з лютого 1965 року по серпень 1966 року очолював станцію.

Підставою для створення станції рисосіяння стала Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 11 червня 1963 року № 703 “Про будівництво рисових зрошувальних систем в зоні Краснознам'янського та Північно-Кримського каналів у 1963-1966 рр.”, в якій під пунктом 5 вказано: “З метою розвитку наукових досліджень по рисосіянню і вирощування елітного матеріалу зобов'язати Мінсільгосп УРСР реорганізувати Скадовську дослідну станцію УкрНДІЗЗу в Дослідну станцію рисосіяння і покласти на неї проведення науково-дослідної роботи по питанням селекції і насівництва, агротехніки вирощування рису, зокрема, сівозмін, системи добрив, режиму поливу, боротьби з бур'янами”.

В зв'язку з обранням по конкурсу на посаду старшого наукового співробітника УкрНДІЗЗу наказом по Міністерству меліорації і водного господарства УРСР від 10 серпня 1966 р.: № 347-н Лактіонова Бориса Івановича звільнено з посади директора станції. Призначено на неї кандидата економічних наук Положія Володимира Миколайовича (наказ по Мінводгоспу УРСР від 27 грудня 1966 року № 605-н), який приступив до виконання своїх обов'язків 30 грудня 1966 року.

Розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 21 листопада 1968р. № 1190-н та послідуєчого наказу Міністра меліорації і вод-

ного господарства УРСР від 28 листопада 1968 р. № 530-н “Про Українську науково-дослідну станцію рису” Скадовську дослідну станцію рисосіяння перейменовано в Українську науково-дослідну станцію рису (скорочено УкрНДС рису).

За рахунок додатково виділених коштів у 1969 році кількість наукових співробітників збільшено до 18-20, в наступні роки – до 22-25 чоловік, а загальну кількість працюючих – до 60-65 чоловік. В січні 1970 р. введено в дію лабораторний корпус станції, в наступні роки – побудовані допоміжні приміщення і споруди, здійснені заходи по забезпеченню станції необхідним для проведення наукових досліджень устаткуванням, іншими основними і оборотними засобами, матеріалами, створено для працівників належних соціально-культурних умов.

Це дало можливість значно розширити і поглибити наукові дослідження у відповідальності з вимогами виробництва, поступово утвердити науковий авторитет станції. Починаючи з 1969 р. на станції організовані і функціонують наукові підрозділи (відділи і лабораторії) по основним напрямкам дослідницької роботи: селекції, первинного і елітного насінництва, агрохімії та ґрунтознавства з лабораторією агрохіманалізів, технологій вирощування, захисту рослин від шкідливих організмів, економічних проблем галузі. З вересня 1969 року знову введена посада заступника директора по станції по науково-дослідній роботі, на яку призначено завідуючого відділом захисту рослин, кандидата біологічних наук Бичка Анатолія Степановича. Створено дієздатну науково-технічну раду, методичну комісію, інші органи.

Більш активно станція стала співпрацювати з виробництвом по питанням впровадження і пропаганді досягнень науки і передового досвіду, підготовки кадрів спеціалістів і рисівників, проведення науково-практичних семінарів і конференцій, консультацій виробників безпосередньо в рисосійних господарствах.

В 1969 році в зв'язку з створенням Міністерства радгоспів УРСР і передачею йому в підпорядкування державних сільськогосподарських підприємств Українська науково-дослідна станція рису була перепідпорядкована Головному управлінню м'ясо-молочних та вівчарських радгоспів цього міністерства.

Наказом по Міністерству радгоспів УРСР від 6 липня 1970 року № 327-к Положий В.М. з посади директора станції звільнений по власному бажанню, а наказом від 27 серпня 1970 року № 375-к призначено на неї Ткачука Василя Захаровича.

З 6 січня 1973 р. Бичка А.С. звільнено з посади заступника директора станції по науково-дослідній роботі і призначено на неї ка-

кандидата сільськогосподарських наук Козел Ганну Іванівну, а з 1980р. – кандидата сільськогосподарських наук Решетняка Миколу Пилиповича.

Після виходу на пенсію 26 січня 1979р. Ткачука В.З. директором станції призначено заслуженого агронома республіки Ванцовського Анатолія Антоновича, який працював до цього директором російського дослідно-показового радгоспу “Комсомольський” Скадовського району.

Ванцовський Анатолій Антонович

У відповідності з Указом Президії Верховної Ради УРСР від 14 вересня 1983 року Міністерство сільського господарства УРСР та Міністерство радгоспів УРСР об'єднані в одне союзно-республіканське Міністерство сільського господарства УРСР. Нака-

зом по цьому міністерству від 31 жовтня 1983 року № 281 “Про підпорядкованість і зміну назв підприємств та організацій” Українська науково-дослідна станція рису підпорядкована Головному управлінню сільськогосподарської науки, пропаганди і впровадження науково-технічних досягнень і передового досвіду.

В 1986 році після створення Державного агропромислового комітету УРСР (скорочено Держагропрому УРСР) станція разом з іншими науково-дослідними установами, які входили в склад Головного управління сільськогосподарської науки, пропаганди і впровадження науково-технічних досягнень і передового досвіду Міністерства сільського господарства, включена в склад Південного відділення Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім.В.І.Леніна (скорочено ВАСГНІЛ).

3 липня 1982 року після переходу на викладацьку роботу в Сумський сільськогосподарський інститут Решетняка М.П., заступником директора по науково-дослідній роботі призначено завідувачого відділом первинного і елітного насінництва Безтравного Віктора Андрійовича.

Безтравний Віктор Андрійович

Період 1986-1996 року виявився найпродуктивнішим по одержанню і реалізації в виробництві найбільш вагомих комплексних наукових розробок станції.

Закінчені в 1981-1985 роках науково-дослідні роботи дали можливість розробити інтенсивну технологію вирощування рису, яка забезпечує в залежності від конкретних умов виробництва одержання врожаю 55-65 і більше зерна з гектару. Розроблені ефективні заходи і агроприйоми по підвищенню родючості ґрунтів рисових систем, покращання їх меліоративного стану, проведенню капітального планування чеків, поліпшенню організації та оплати праці рисівників та інші.

В 1989 році вперше в історії станції районовано сорт її селекції – Мутант 428. В 1991 році районовано середньостиглий сорт Перекат. Ці сорти, а також сорт Україна-5 прийняті національними стандартами країни відповідно по групам стиглості (ранньо- і середньостиглі) та по якості зерна.

З метою покращання організації роботи по впровадженню наукових розробок у виробництво станцією в 1987-1988 роках створені Херсонська науково-виробнича система "Рис" (ХНВС "Рис") та виробнича система «Крим-рис», в які на добровільних договірних засадах увійшли всі рисосіючі господарства відповідно Херсонської області та Криму. Системи організовані на госпрозрахунковій основі за рахунок відрахувань господарств, членів системи, від економічного ефекту, одержаного ними від впровадження наукових розробок. Обидві системи показали позитивні результати роботи в сфері виробництва (підвищення врожайності рису) та економіки (підвищення рентабельності галузі), їх робота по впровадженню наукової продукції станції виявилась прибутковою, однак ХНВС "Рис" в 1993 році через значне скороченні посівів рису в господарствах Херсонської області і зменшення ареалу наукового обслуговування змушена була припинити свою діяльність.

В 1986-1990 роках з особливою гостротою проявились екологічні проблеми захисту навколишнього середовища від виробничої діяльності людини. Актуальними ці проблеми виявились і для галузі рисівництва, особливо для рисосіючих господарств, розміщених поблизу зон з суворим санітарним режимом.

22 грудня 1989 року під тиском деяких амбіційних громадських утворень "перебудовного" періоду, які висунули невиправдано жорсткі вимоги щодо впливу рисосіяння на стан навколишнього середовища Мінздрав УРСР та Держкомприроди прийняли постанову "Про заборону вирощування рису в Скадовській медичній зоні по існуючій технології". Ця заборона привела фактично до занепаду рисівництва в Херсонській області: посівні площі зменшились в 3-4

рази, а врожайність – в 2-3 рази, в результаті чого галузь стала низькорентабельною, а в ряді випадків – збитковою. В Одеській області та Криму вплив цих факторів на скорочення посівних площ становив 15-20%, а на зниження урожайності – 20-25%.

Тому в ці і наступні роки одним з головних напрямів науково-дослідної роботи станції визначено питання суміщення проблем одержання високих рентабельних урожаїв рису та охорони навколишнього середовища, вивчення впливу на його стан застосованих технологій вирощування, розробка екологічно безпечних агроприймів і технологій, еколого-гігієнічних вимог до них.

В 1990 році розроблена і запропонована виробництву екологічно чиста безгербіцидна технологія вирощування рису. Вона забезпечує одержання не високих, але економічно виправданих урожаїв – до 30-35 ц/га. Її можна використовувати безпосередньо в зонах з суворим санітарним режимом, а також для виробництва дієтичної продукції.

В 1994-1995 роках завершена розробка природоохоронної технології вирощування рису, яка дозволяє одержувати високі врожаї цієї культури (близько до рівня інтенсивної технології), суттєво не задаючи шкоди навколишньому середовищу. Зниження пестицидного навантаження на гектар посівів в 6-8 разів, перехід на використання пестицидів нового покоління з коротким періодом розпаду діючої речовини і наземні способи їх внесення, зменшення використання поливної води на 20-30% і дренажно-фільтраційного скиду на 40-50%, економія мінеральних добрив до 30-40% робить цю технологію придатною для використання навіть поблизу курортних та інших зон з суворим санітарним режимом.

В 1987-1989 роках проведені науково-дослідні і проектувальні роботи однієї з найбільш престижних наукових розробок станції – по створенню закритої рисової системи з замкненим циклом водобігу (автор – кандидат технічних наук Маковський В.І.), які завершилися введенням в дію в 1991 році дослідно-експериментальної ділянки площею 450 га в Дослідному господарстві. Дослідження даної системи в дії на протязі 1992-1997 років показали, що крім економічного ефекту (економія зрошувальної води, підвищення КЗВ, урожайності та ін.) системи закритого типу мають значний екологічний ефект - вирощування сільськогосподарських культур, в т.ч. і рису практично не впливає на навколишнє середовище. Реконструкція діючих рисових систем на системи закритого типу в поєднанні з застосуванням на них природоохоронної та безгербіцидної технологій вирощування рису здатні перетворити рисівництво

на одну з найбільш безпечних в екологічному відношенні галузь сільського господарства.

З метою посилення розвитку фундаментальних і прикладних досліджень, які спрямовані на вирішення продовольчої проблеми, подальшого вдосконалення наукового забезпечення агропромислового комплексу Рада Міністрів УРСР постановою від 22 вересня 1990 року № 279 на базі Південного відділення ВАСГНІЛ створила національну Українську академію аграрних наук. Своім наказом від 29 грудня 1990 року № 237 “Про затвердження переліку науково-дослідних установ з їх сіткою і інших організацій Української академії аграрних наук” академія затвердила перелік установ і організацій, які перейшли від Південного відділення ВАСГНІЛ до її безпосереднього підпорядкування. В склад цих установ і організацій ввійшла і Українська науково-дослідна станція рису. Після проголошення Україною незалежності на основі закону “Про підприємства, установи і організації союзного підпорядкування, які розташовані на території України” наказом по УААН від 14 січня 1992 року № 4 в підпорядкування УкрНДС рису передано Кілійський опорний пункт рисосіяння (Одеська область), нині дослідне господарство “Кілійське”, який знаходився в підпорядкуванні Всесоюзного науково-дослідного інституту рису (м.Краснодар, Росія).

Наказом по УААН від 14 квітня 1992 року № 100 у відповідності з Постановою Президії академії від 1992 року, узгоджено з Кабінетом Міністрів України від 26 березня 1992 року № 4336, проведено упорядкування назв та перейменування сітки наукових установ УААН. Згідно з цим наказом Українська науково-дослідна станція рису перейменована в Дослідну станцію рису УААН.

В 1993 році проведено упорядкування структури станції. Керуючись наказом по УААН від 20 квітня 1993 року №83 з 1 травня 1993 року, наказом директора станції від 28 квітня 1993 року № 104 зупинена діяльність Дослідного господарства як самостійної організації, яку приєднано до Дослідної станції як структурний підрозділ без права юридичної особи.

З метою покращання стану насінництва риса в країні, збільшення виробництва високоякісного насіння високих репродукцій до науково-обґрунтованої потреби, створення належних умов для їх реалізації і раціонального використання станцією в 1994-1995 роках організована Асоціація рисосіючих господарств «АРГО-еліта». В неї на договірних госпрозрахункових засадах ввійшли всі рисосіючі господарства Криму, частина господарств Херсонської області. Центральне місце як виробник оригінального насіння в ній посідає Дослідна станція рису, на яку також покладено обов'язок здійснювати методичний контроль за виробництвом насіння в господарств

вах Асоціації. Визначено господарства, які зобов'язані виробляти насіння супереліти, еліти та подальших репродукцій, створено економічні умови, які гарантують повне забезпечення посівних площ рису високоякісним насінням. Вже в 1995 році виробництво насіння рису в Асоціації не тільки забезпечило повністю потреби господарств, її членів, а й реалізацію їх на сторону,

Програмою досліджень станції на 1996-2000 роки передбачено виконання науково-дослідних робіт по створенню нових високопродуктивних сортів рису, первинному і елітному насінництву, розробці і вдосконаленню перспективних технологій вирощування рису, систем живлення рослин та їх захисту від шкідливих організмів, які б забезпечували одержання високих врожаїв цієї культури і екологічну безпеку навколишнього середовища, вивченню проблем родючості ґрунтів, їх меліоративного стану, розробці і економічному обґрунтуванню проектів розвитку рисосіяння, впровадженню та пропаганди наукових розробок в виробництво.

РИСИВНИЦТВО УКРАЇНИ І ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ (за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції)

**В.А. БЕЗТРАВНИЙ, І.І. ШАПАР – наукові працівники,
Дослідна станція рису УААН, м.Скадовськ**

19-20 серпня 1998 р. на Дослідній станції рису УААН (с.Антонівка Скадовського району Херсонської області) відбулась науково-практична конференція "Перспективи розвитку рисосіяння", на якій розглянуті питання про сучасний стан і проблеми подальшого розвитку цієї важливої галузі сільського господарства України на основі сучасних досягнень науки, передового вітчизняного і зарубіжного досвіду одержання високих урожаїв, впровадження науково-технічного прогресу, прогресивних технологій, створення оптимальних умов для виробників, які б сприяли збільшенню виробництва і реалізації цього цінного харчового продукту до повного забезпечення потреб населення країни і виходу на міжнародний ринок.

В роботі конференції, крім працівників Дослідної станції рису УААН, прийняли участь представники Української академії аграрних наук, провідних науково-дослідних установ і вищих учбових закладів, які проводять наукові дослідження з питань рисосіяння: